

○ حوزه انقلابی و مسئولیت‌های ملی و فراملی

مقام معظم رهبری در اسفند ۱۳۹۴، در دیدار مجمع نمایندگان طلاب و فضایی حوزه علمیه قم، بحث حوزه انقلابی را به صورت جدی مطرح کردند و این که اگر حوزه، انقلابی نماند مشکلات زیادی گریبان گیر نظام خواهد شد و لازمه مصونیت نظام و انقلاب از خطر انحراف این است که حوزه و به ویژه حوزه قم، انقلابی بماند. با این پیش فرض، این پرسش مطرح می شود که مسئولیت های حوزه انقلابی چیست؟ برای پاسخ ابتدا مسئولیت ها را به سه بخش تقسیم کردیم: ۱. مسئولیت هایی که در سطح ایران، حوزه علمیه با آن ها مواجه است؛ ۲. مسئولیت هایی که حوزه در سطح جهان اسلام با آن ها مواجه است؛ ۳. مسئولیت هایی که در سطح نظام بین الملل و جهان با آن ها روبه روست؛ از این سه بخش گروه دوم و سوم مسئولیت های فراملی و از گروه اول مسئولیت های ملی را در بر می گیرد. با بازخوانی مباحث حول این سه بخش خواهیم دید که وضعیت ما اکنون چگونه است.

حضرت امام (ره) علاوه بر منشور روحانیت در آغاز درس‌های ولایت فقیه خودشان یک بحثی را مطرح نمودند که ما از چه ناحیه‌ای آسیب دیده و می‌بینیم. از آن سه نکته‌ای که ایشان مطرح فرمودند، یک نکته به حوزه مربوط می‌شود. ایشان فرمودند که لازم هست اسلام را به شکل کامل معرفی کنیم. اگر یک وقت، اسلام را کامل معرفی نکنیم از همان ناحیه صدمه می‌بینیم. از نظر ایشان اسلام کامل، شامل همه ابوابی که در کتب حدیث آمده است می‌شود. بنابراین همه قرآن و همه کتاب‌های حدیثی می‌بایست به طور دقیق و جدی مورد مطالعه و تبیین قرار گیرد. وی در پاسخ به این سؤال که آیا این قرآن در عصر غیبت نسخ شده یا نشده؟ می‌فرماید: کسی ملتزم به نسخ قرآن در عصر غیبت نشده است. حال اگر نسخ نشده، پس چرا به همه آیات قرآن پرداخته نمی‌شود و مورد توجه قرار نمی‌گیرد. قرآن، برنامه زندگی یک فرد مسلمان است، نه این که به بعضی از آیات اهمیت داده شود و از برخی دیگر غفلت گردد. آنجاست که ایشان نسبت سیاست اسلام به احکامی که غیر سیاسی است را حدود صد به یک می‌داند.

جهان‌شمولی دین اسلام و ابتنای حوزه انقلابی

اسلام دینی است که برای همه جهانیان آمده است و حوزه انقلابی، یعنی حوزه‌ای که دین را به شکل کامل معرفی می‌کند. این معرفی تنها برای ایرانیان و سایر مسلمانان نیست و همه جهانیان را در بر می‌گیرد. طبیعی است که در این تبیین و معرفی دین، هم بایستی به جامعیت دین توجه کرد و هم به زبان ارائه آن و نیز به اقشار و مخاطبانی که قرار است، دین به آن‌ها شناسانده شود. برای روشن شدن بحث مثالی می‌زنم که بدانیم وضع موجود ما

مسئولیت‌ها را به سه بخش تقسیم کردیم:

۱. مسئولیت‌هایی که در سطح ایران، حوزه علمیه با آن‌ها مواجه است؛ ۲.
- مسئولیت‌هایی که حوزه در سطح جهان اسلام با آن‌ها مواجه است؛ ۳.
- مسئولیت‌هایی که در سطح نظام بین‌الملل و جهان با آن‌ها روبه‌روست؛ از این سه بخش گروه دوم و سوم مسئولیت‌های فراملی و از گروه اول مسئولیت‌های ملی را در بر می‌گیرد.

با وضع مطلوب چقدر فاصله دارد. الان ما در حوزه علمیه قم چند مجله بین‌المللی وجود دارد که مباحث اسلام را در دنیا به شکل روزآمد یا ماهانه و یا حتی سالانه انتشار می‌دهند. با نگاهی به گذشته مشاهده می‌کنیم که نشریات و تربیون‌های بین‌المللی ما رشد زیادی داشته اما به خوبی آشکار است که فاصله زیادی تا وضع مطلوب داریم. منابع انسانی ما خوبند منتها مشروط بر این که برنامه‌ریزی کنیم و از این منابع انسانی بتوانیم به خوبی بهره‌مند شویم. بنابراین قدم اول تبیین و معرفی است، مرحله دوم فرهنگ‌سازی، ترویج و گفتمان‌سازی می‌باشد، یعنی آن اسلام جامع و کامل باید معرفی بشود. الان خیلی از هجمه‌ها به این که علم دینی و غیردینی نداریم، شروع شده است. این بحث‌ها را پیش می‌کشند که اصلاً آخوند خوب و حوزه خوب، حوزه‌ای است که کاری به سیاست و حکومت نداشته باشد. این نگرش‌ها گاهی شیطنت مخالفان است و گاهی ناشی از ناآشنایی این افراد نسبت به دین می‌باشد. برخلاف آن‌ها که دین را نهادی مانند سایر نهادها می‌دانند باید گفت که

اسلام دینی است که برای همه جهانیان آمده است و حوزه انقلابی، یعنی حوزه‌ای که دین را به شکل کامل معرفی می‌کند. این معرفی تنها برای ایرانیان و سایر مسلمانان نیست و همه جهانیان را در برمی‌گیرد.

دین، نهادی در کنار نهادهای دیگر نیست که گفته شود تنها به حضور مدنی آن بسنده شود، مثلاً نهاد خانواده، نهاد بهداشت، نهاد تعلیم و تربیت، نهاد اقتصاد و نهاد حکومت داریم، دین و روحانیت هم در کنار این نهادها به حیات خودشان ادامه می‌دهند. این همان نگاه سکولاریزم است. در غرب کلیسا و مسجد داریم و نهاد دینی یک نهاد فعال است، منتها در کنار دیگر نهادها و در عرض نهادهای دیگر می‌باشد. درحالیکه در فرهنگ اسلامی، دین نهاد نیست، فرانهاده است، دین بالا سر این نهادهاست. این دین است که چترش بر حکومت، اقتصاد، تعلیم و تربیت، بهداشت و خانواده فراگیر است؛ یعنی خانواده براساس تعالیم دین شکل می‌گیرد، چنانکه انحلال خانواده هم براساس تعالیم دین است. در بحث اقتصاد، که بخش عمده کتاب‌های فقهی است. تعالیم دینی برجستگی زیادی دارد. در بخش تعلیم و تربیت، حکومت و سیاست نیز همین‌گونه است. در اختیار داشتن چنین ابزارهایی، این امکان را می‌دهد تا به این آیات قرآن: "تعاونوا علی البر والتقوی" و یا آیه: "لن يجعل الله للکافرین علی المؤمنین سبیلاً"^۲ عمل کنیم، و نیز بتوانیم عدالت را برپا کنیم. در این صورت دین نیز باید حضور مدنی داشته باشد.

جایگاه فرانهادی دین و رسالت ابزاری حکومت‌ها

جایگاه دین فراتراز این هاست، حضور مدنی دین نباید اینگونه تلقی شود که حضور سیاسی نداشته باشد. تأکید بر بحث رهبری و ولایت فقیه نشانگر جایگاه فرانهادی دین می‌باشد. بنابراین جایگاه دین فراتراز جمهوری اسلامی و فراتراز یک دولت است. همچنین دین فراتراز یک حکومت، مسئولیت‌های فراملی هم دارد. دین وقتی در عرصه بین‌المللی و منطقه‌ای می‌خواهد حضور پیدا کند، البته هر مقدار که بتواند از ابزار دولت و حکومت استفاده می‌کند اما وابسته به آن‌ها نیست. ممکن است خیلی جاها هم نتواند از آن ابزار استفاده کند اما براساس حقوق بین‌الملل، رهبری رهبران دینی فراملی است. نظام کنونی حقوق بین‌الملل در مورد رهبران دینی، رهبری آنان را فراملی تلقی می‌کند. می‌گوید: رهبری آنها ملی نیست، بلکه فراملی است، همان‌گونه که کسی نمی‌گوید رهبری پاپ محدود به واتیکان است بلکه یک رهبری بین‌المللی می‌باشد.

اگر کسی بگوید ولایت فقیه مقید به قانون اساسی است و ولی فقیه، فقط جمهوری اسلامی را با این قانون اساسی، اداره کند و در ورای مرزهای جمهوری اسلامی نمی‌تواند بر مبنای قانون اساسی عمل کند، خوب در آن جا به عنوان یک رهبر دینی به وظایف و تکالیف خودش عمل می‌کند. چون در قانون اساسی جمهوری اسلامی آمده که دولت جمهوری اسلامی در امور دولت‌ها مداخله نمی‌کند.

بنابراین حوزه انقلابی، حوزه‌ای است که اولاً: دین را در مقیاس جهانی معرفی کند؛ فرد دین‌دار، خانواده دین‌دار، جامعه دین‌دار، دولت دین‌دار، تمدن دینی تا آن سطح باید ارتقا یابد. این پنج مرحله‌ای که مقام معظم رهبری فرمودند، مرحله آخرش فراملی است،

یعنی از انقلاب اسلامی که بُعد ملی دارد شروع می‌شود بعد به نظام اسلامی که ابعاد فراملی دارد دست می‌یابد. در این صورت، دولت اسلامی در محدوده جمهوری اسلامی بُعد ملی پیدا می‌کند. البته خود نظریه دولت اسلامی بعد فراملی دارد و باید به گونه‌ای ارائه شود که در همه جا قابلیت تحقق داشته باشد.

از سوی دیگر، مرحله چهارم یعنی جامعه اسلامی نیز بُعد فراملی دارد، یعنی باید گفته شود جامعه اسلامی مربوط به یک محدوده جغرافیایی مثل ایران نیست بلکه مربوط به همه مسلمانان است، پس باید به دنبال شاخص‌هایی باشیم که فراگیر باشد. بیش از نود درصد آثار منتشر شده در حوزه دین، به دین فردی می‌پردازد، اما جامعه دین‌دار چگونه جامعه‌ای است و دولت دین‌دار چگونه دولتی می‌باشد؟ کمتر مورد توجه قرار گرفته است. پس جامعه اسلامی هنگامی گسترش یابد و عموم مسلمانان را دربرگیرد به سطح پنجم یعنی بحث امت اسلامی و تمدن اشاره دارد. زمینه‌سازی برای همه این‌ها از مسئولیت‌های حوزه انقلابی است. از دیگران انتظاری نیست چون زیرساخت‌های فکری‌اش را ندارند، یعنی در دانشگاه‌های ما اصلاً زیرساخت‌هایی که برای تولید و آموزش این معارف به نسل جدید لازم است کمتر وجود وجود دارد. تحقق دولت و جامعه اسلامی و تمدن اسلامی نیازمند شناخت دانش و توانایی بهره‌مندی از قرآن و حدیث و فقه و اصول می‌باشد. کسانی که می‌خواهند در این راه گام بردارند همچنین باید اخلاق و کلام را بدانند، یا بامنطق، حکمت و رجال آشنا باشند. بنابراین توانمندسازی علوم اسلامی برای معرفی اسلام به شکل جامع از ضروریات حوزه انقلابی است. مقصود از توانمندسازی علوم، فقط علوم اسلامی که به طور سنتی در حوزه‌ها مرسوم

حضور مدنی دین نباید اینگونه تلقی شود که حضور سیاسی نداشته باشد. تأکید بر بحث رهبری و ولایت فقیه نشانگر جایگاه فرانهادی دین می‌باشد. بنابراین جایگاه دین فراتر از جمهوری اسلامی و فراتر از یک دولت است.

است نمی‌باشد بلکه علوم جدید که بر پایه مبانی دینی تولید می‌شود نیز علوم اسلامی به شمار می‌آید، مانند مطالعات سیاسی اسلامی که جزء علوم اسلامی است. همچنین مطالعات مدیریت اسلامی، مطالعات جامعه‌شناسی اسلامی و مطالعات تربیت اسلامی از شاخه‌های علوم اسلامی می‌باشند؛ البته وجه اسلامی این‌ها وجوه تجربی هم دارند و تجربه از نظر مکتب امام و رهبری امری معتبر است. بنابراین حوزه انقلابی براساس چنین نگرشی در تولید دانش دینی می‌تواند زمینه تحقق نظام، جامعه و تمدن اسلامی را فراهم سازد و در سطوح منطقه‌ای و جهانی گسترش دهد. بدین ترتیب تلاش برای تحول دانش و امتزاج آن با علم دینی از مسئولیت‌های مهم حوزه است، اما فراتر از آن، اقامه دین تنها بر پایه تبیین دین و ترویج آن نیست بلکه برپایی نظامات اجتماعی و سیاسی برای مسلمانان است و این همان دغدغه حوزه انقلابی است.

پی‌نوشت:

۱. مائده، آیه ۲.
۲. نساء، آیه ۱۴۱.